פרשת נח

חייב אדם לעמוד בדיבורו

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ (ו', י"ג)

ובמדרש (בראשית רבה ל"א, ה'): "כי מלאה הארץ חמס מפניהם. איזהו חמס ואיזה היא גזל? א"ר חנינא: חמס – אינו שוה פרוטה, וגזל – ששוה פרוטה. וכך היו אנשי המבול עושים: היה אחד מהם מוציא קופתו מליאה תורמוסים, והיה זה בא ונוטל פחות משוה פרוטה וזה בא ונוטל פחות משוה פרוטה, עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדין. א"ל הקב"ה: אתם עשיתם שלא כשורה? אף אני אעשה עמכם שלא כשורה!".

אם מבקשים אנו להבין את עומק חטאם, ואת הסיבה לעונש הנורא שנגזר על בני דור המבול - נוכל להבין זאת מתוך התבוננות במאמר חז"ל זה.

שכן אילו היו בני דור המבול גוזלים 'שוה פרוטה' - היה מקום לצפות שבמוקדם או במאוחר יתנו ליבם להתבונן במעשיהם, יבינו כי רעה דרכם, יחזרו בתשובה, ישיבו את הגזילה אשר בידם, ושב ורפא להם. אולם מאחר והם גזלו פחות משוה פרוטה, ועל פי הדין לא היו מחוייבים להחזיר - הרי שממילא היו הם צדיקים בעיניהם... תחושתם היתה כי 'מה כבר עשו'... וכאשר זו התחושה - הרי שהתשובה נמנעת, ואין סיכוי לתיקון הדרך!

לפיכך, לא היה מקום להמתין לתשובתם של בני דור המבול, שכן ברור היה שתשובה זו לא תבוא לעולם... חטאם היה באופן כזה, שכמעט ולא הותיר מקום לתקוות תשובה, ועל כן מיהר הקב"ה למצות עמהם את הדין והביא את המבול למחות את כל הבריאה מעל פני האדמה!

ובכך, נוכל גם להבין את דברי המשנה במסכת בבא מציעא (דף מ"ד, ע"א): "אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה - הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו". ולכאורה, מה השייכות בין חטאיהם הרבים של בני דור המבול - לבין חטאו של מי שאינו עומד בדיבורו?

אולם על פי המתבאר, הדברים נפלאים. שכן מדובר כאן במי שחוזר בו במקום שעל פי הדין אי אפשר לכפותו לעמוד בדיבורו! מעתה, הוא בודאי אינו מבין מדוע יש פסול במעשיו, ובעיני עצמו הוא צדיק וישר...

מעתה, כמו בני דור המבול שהיו רחוקים מתשובה מאחר ולא חשו אשמה בשל מעשיהם - כך גם זה החוזר בו מדיבורו... מאחר והוא חש עצמו כצדיק תמים - אין סיכוי שיחזור בתשובה, ועובדה זו - מחמירה את חטאו שבעתיים, עד שמכריזים אנו כי מי שפרע מבני דור המבול שלא היו קרובים לתשובה - הוא יפרע אף ממנו!

קיום המצוות לשם שמים

וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה (ו', כ"ב)

לכאורה יש להבין, מה פשר הכפילות "ויעש נח ככל אשר ציוה אותו אלוקים - כן עשה"? אם עשה נח כפי שציוה אותו הקב"ה - הרי ש"כן עשה", ומדוע יש צורך לכפול זאת במפורש?

ונראה לומר על פי מה שכתב רש"י (והוא מתורת כהנים) בסוף פרשת קדושים (ויקרא כ', כ"ו) וז"ל: "רבי אלעזר בן עזריה אומר: מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אי אפשי ללבוש כלאים, אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי? תלמוד לומר: 'ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי', שתהא הבדלתכם מהם - לשמי, פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים".

הרי לנו, כי אין די בקיום המצוות כשלעצמן, אלא צריך לקיימן **לשם שמים**, והיינו שלא מחמת טעם כלשהו שנמצא בהן - אלא מחמת **שכך ציוה הקב"ה** ותו לא.

מעתה ניתן לומר, כי התורה הקדושה מבקשת ללמדנו, שלמרות שעשיית התיבה היתה להצלתו של נח, בכדי למלט אותו ממי המבול, מכל מקום הוא לא עשה את התיבה לשם מטרה זו - והיינו לשם תועלתו האישית, אלא אך ורק **בכדי לקיים את מצוותו של מלך מלכי המלכים שציווהו על כך!**

וזה שכפל הפסוק והדגיש: "ויעש נח ככל אשר ציוה אותו אלוקים" - אולם לא לטובת עצמו ולהנאתו, אלא "כן עשה" - לשם המטרה המוזכרת בפסוק: 'ככל אשר ציוה אותו אלוקים', והיינו: בכדי לקיים את מצות בוראו שהורה לו לבנות את התיבה.

ומכאן, צריכים גם אנו ללמוד את הלקח החשוב. אין די בכך שאנו מקיימים את המצוות ונשמרים מעבירות... עלינו להקפיד שכל מעשה שאנו עושים, כל זהירות שאנו נזהרים - לא תהיה אלא לשם מטרה אחת ויחידה: לעשות נחת רוח לפניו יתברך שמו! כי כל מטרה אחרת, אפילו אם הינה נעלה ומרוממת - הרי היא פסולה בתכלית!

ואמנם, הנה מוצאים אנו בגמרא במסכת שבת (דף ס"ב, ע"ב), שנטילת ידים במים רבים - הרי היא סגולה לעשירות. את דברי הגמרא הללו - הביא המשנה ברורה (סימן קנ"ח, ס"ק ל"ח), אולם הוסיף והדגיש כי צריכים אנו להזהר ולהשמר שלא תהיה נטילת הידים במים רבים **לשם עשירות** - כי אז הרי הנוטל עושה את מעשיו על מנת לקבל פרס, אלא צריך הוא ליטול את ידיו ברוב מים - בכדי לעשות רצון קונו באהבה, והשכר - ממילא בא יבוא...

וכך, צריכים אנו להתייחס לכל נקודה ונקודה בחיינו. אנו צריכים לשים לב, שלא לעשות המצוות בשום פנים ואופן לשם תועלת כלשהי, כזו או אחרת, אלא אך ורק בכדי לקיים את רצונו יתברך.

לדוגמה, פעם אמר לי יהודי אחד, שהרווח העיקרי מנקיון הבית לחג הפסח - הינו בכך שניתן לנצל את ההזדמנות בכדי למצוא את החפצים שנעלמו במהלך השנה... אכן לאמיתו של דבר, טעות היא זו! כאשר אנו מנקים את הבית - צריכים אנו לשים לב **שלא לחשוב** על הנקיון האביבי והסדר המלבב שישרור לאחר תום ההכנות לחג, אלא אך ורק על קיום רצונו יתברך וזהירות מפני כל קורטוב של חמץ!

אילו לא היה נח מקטני אמונה - הוא היה מבין שאם הקב"ה אמר לו שיבוא מבול הרי שבודאי גלוי וידוע לפניו שלא יעשו בני הדור תשובה, אולם הוא היה מ'קטני אמונה' כאמור... הוא לא היה מסוגל לקבל אפשרות שכזו, שבני דורו לא ישובו בתשובה גם בראותם את הסכנה מתקרבת אליהם בצעדי-ענק, ועל כן נכנס אל התיבה רק ברגע האחרון ממש - כאשר דחקוהו המים לכך!

הבחירה הכרחית

שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹקִים אֶת נֹחַ (ז', ט')

ובמדרש (ילקוט שמעוני רמז נ"ו): "שנים שנים באו אל נח. אתא שיקרא בעי למיעל, אמר ליה נח: 'לית את יכיל אלא אם כן נסבת לך זוגו!'. פגע בפחתא, אמרה ליה: 'מן אן את אתי?', אמר לה: 'מן גבי נח דאזילת בעי למיעל לתיבותא ולא שבק לי, אלא אמר לי אי אית לך בר זוג את מיעל. ואי את בעי – תהוי זוגי!'. אמרה ליה: 'ומה את יהיב לי?', אמר לה: 'אנא מתקן עמך, דכל מה דאנא מסגל – את נסבת!'. אתקון ביניהון דכל דשיקרא מכנס – תהא פחתא נסבא, ועלון תרויהון לתיבותא. כיון דנפיק, הוה שיקרא אזל ומכנס, ופחתא נסבא דקדמי קדמי. אתא שיקרא, אמר לה: 'אן אינון כל דסגילית?', אמרה ליה: 'ולאו כן אתקנת עמי, דכל מה דאת מכנס אנא נסבא?', ולא הוה ליה פתחון פה, לכך נאמר: 'הרה עמל וילד שקר'".

רבותינו מספרים, שה'שקר' - ביקש להכנס אל תיבת נח, אולם נדחה בתואנה כי עליו להמציא לעצמו בן זוג, ככל שאר החיות אשר נכנסו אל התיבה זוגות זוגות. השקר יצא לחפש לו בת זוג, ומצא את ה'פחת', כלומר את ההרס והנזק. הוא סיפר לה על אודות המוצאות אותו, ביקש ממנה להיות לו לבת-זוג, אולם ה'פחת' הסכימה לעשות זאת רק לאחר שהבטיח לה השקר להעניק לה את כל מה שירכוש לעצמו בעולם בשקרנותו.

לאחר המבול, יצאו השקר והנזק יחדיו מהתיבה, ומאז ועד היום - את כל מה שהשקר אוסף לוקחת ה'פחת', או במילים אחרות: כל מה שמושג באמצעות שקר

- סופו לכליון ולאבדון. לשקר אין כל פתחון פה להתאונן על כך, באשר הוא עצמו קיבל על עצמו את הדבר והבטיח ל'בת זוגו' להעניק לה את כל שירכוש בעמלו.

אלו דברי חז"ל, ועליהם מן הראוי לשאול שאלה עצומה. שכן מדברי המדרש משמע, שנח באמת לא רצה להכניס את השקר אל התיבה, ואנו גם יכולים להבין מדוע! הלא איזה עולם נפלא היה עולמנו יכול להיות, אילו לא היה ניתן בו לשקר מדרס רגל! לפיכך, ביקש נח תואנה בכדי למנוע את כניסתו של השקר אל התיבה, דרש ממנו למצוא בת זוג מתאימה, וכך התגלגלו הדברים כפי שמתארים רבותינו.

אלא שלכאורה יש להתפלא, מדוע זקוק היה נח לתואנות ותירוצים? מדוע היה צריך 'להתחמק' מהשקר? וכי לא היה זה פשוט יותר לומר לשקר את האמת בפנים, ולהבהיר כי הינו אורח בלתי רצוי בתיבה? האם לא יכול היה נח להודיע לשקר כי אינו ראוי להנצל מן המבול, ועל כן לא יכנס אל התיבה?

הלא אילו היה נח אומר את הדברים באופן נחרץ וחד משמעי - השקר היה נאלץ להוותר בסופו של דבר מחוץ לתיבה, העולם שלאחר המבול - היה עולם מתוקן ואמיתי, בעוד שכאשר התחמק נח ודחה את השקר בתואנה המתוארת במדרש - הצליח הוא לבסוף להתגבר על הבעיה, ולא זו בלבד שנכנס בעצמו אל התיבה - אלא שאף הביא עמו את הפחת כבת-זוג!

בפרט יקשה הדבר, לאור ההתרחשויות אשר קדמו למבול. הלא המבול פקד את הארץ - בעקבות חטאיהם הנוראים של בני אותו הדור, אולם קדמו לו מאה ועשרים שנה של תוכחה מצידו של נח!! אילו היתה האמת נר לרגליהם של בני דור המבול - אין ספק בכך שתוכחתו של נח היתה מוצאת מסילות אל ליבם, הם היו שבים מדרכם הרעה, והחורבן הנורא היה נמנע!

מעתה, מה היה מושלם יותר מאשר עולם חדש בו אין לשקר מקום, עולם חדש אשר עתידו מובטח - באשר ברור שלא יגיעו יושביו למצב אשר יחייב את אבדנם? מה היה מושלם יותר מאשר אילו בדברי ימי העולם היתה המסקנה הנלמדת מהמבול - נכתבת באותיות של דם, ומטביעה את רישומה על הדורות הבאים עד לקץ הימים?

אולם בפועל, משנכנס השקר אל התיבה - המצב הנפלא הזה היה בלתי אפשרי! ברור היה שמאותו הרגע בו דרכו רגליו של השקר על מפתן התיבה - פסו הסיכויים

לכך שהמֶסר שהעביר המבול לא יטושטש ולא יתעמעם ברבות הימים! ברור היה לכל בר דעת, כי בסופו של דבר - יצליח השקר לבלבל את לב הבריות, ולעקור כל השפעה חיובית אשר עלולה היתה להיות למבול על התנהגותם בעתיד!

מעתה איפוא, יקשה שבעתיים: מדוע הניח נח פתח בעדו יוכל השקר להכנס את התיבה? מדוע לא חסם את דרכו אל ההצלה - באופן מוחלט וחד משמעי?

ובכן התשובה היא, כי נח אמנם ידע כי עולם בלי שקר יכול להיות נפלא, אולם הוא גם הבין שעולם כזה הינו חסר תכלית! הלא כבר לימדונו רבותינו ואמרו (בראשית רבה ט', ז') עה"פ (בראשית א', ל"א): וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד" - "זה יצר הרע", והיינו שהיצר הרע - הוא המעניק לעולם הזה את משמעותו, באשר על ידו יכול האדם לבחור בטוב, ולזכות בשכר נפלא לעתיד לבוא על טוב בחירתו!

ומהו הכלי העיקרי אשר בידו של היצר? הוי אומר: השקר!! אילו היה היצר מציג את האמת כמות שהיא - ברור שאיש לא היה מתפתה לדבריו והולך אחריו כעיר פרא אשר לא לומד! איש לא היה מוותר על חיי עולם ואושר נצחי - תמורת הנאה רגעית! אך השקר - מסמא את עיניהם של הבריות! הוא מאפשר להן להתעלם, לא לראות, לא להבין ו'לא לדעת' מאומה...

אמור מעתה, כי אילו לא היה יצר הרע בעולם - היה העולם מאבד את תכליתו, באשר לא ניתן היה לזכות על ידו לשכר טוב לעתיד לבוא. ובאותה מידה, אילו השקר לא היה נכנס אל התיבה - הלא גם אז, למעשה, לא היתה עומדת לו לאדם אפשרות הבחירה, שהרי מי יכול לחטוא כשהאמת בטהרתה עומדת בהירה לנגד עיניו, ואם כן, שוב היתה נמנעת הבחירה והטוב שבעקבותיה!

לפיכך, ברור כי לא ניתן היה לדחות את היצר בשתי ידיים, בטענה כי אינו רצוי בתיבה... השקר כשלעצמו - הינו נחוץ והכרחי, ומוכרח היה נח לאפשר לו להנצל מפני המבול. אכן, זאת הרויח נח בכך ששלח את השקר לחפש לו בת זוג כתנאי לכניסתו לתיבה, שלכל הפחות יתעמעם משהו מזהרו - כאשר תווכחנה הבריות לדעת איזו בת-זוג הוא איוה לעצמו...

ואף אנו, מן הראוי שנזכור זאת תמיד: השקר - נכנס לתיבה. מלחמת היצרים התחילה, והיא תמשך כל ימי קיום העולם. אולם תועלת מן השקר - לא תהא

לבעליו לעולם, שכן בת זוגו - הינה הפחת, ההרס והאבדון, והיא דואגת לאכל את כל אשר השקר משיג בעמלו!

ערכו של רגע אחד

וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה
(ז', כ"ג)

ובתנחומא (בראשית ט'): "א"ר לוי: כל אותן י"ב חדש – לא טעם טעם שינה לא נח ולא בניו, שהיו זקוקין לזון את הבהמה ואת החיה ואת העופות וכו'. יש בהמה שאוכלת לב' שעות בלילה ויש אוכלת לשלשה, תדע לך שלא טעמו טעם שינה, דא"ר יוחנן בשם ר"א ברבי יוסי הגלילי: פעם אחד שהה נח לזון את הארי – הכישו הארי ויצא צולע, שנאמר: 'וישאר אך נח', 'אך' – שלא היה שלם ולא היה כשר להקריב קרבן, והקריב שם בנו תחתיו".

נראה, שמדברי חז"ל בפרשה זו - עלינו ללמוד לקח חשוב הנוגע אלינו דבר יום ביומו.

שכן הנה, מוצאים אנו שנח קיבל מאת הקב"ה תפקיד חשוב ומורכב: היה עליו לדאוג למזונותיהם של כל החיות והבהמות שבתיבה. תפקיד זה - כלל לא היה קל לביצוע, וכפי שמפורש בדברי חז"ל כי היה עליו לספק לכל חיה את מזונה בעיתו, כאשר ישנן חיות שנוהגות לאכול בשעה אחת שבלילה, וישנן שבשעה שתים או שלוש, וכן הלאה, כך שבמשך שנים עשר חדש לא טעמו נח ובניו טעם שינה בעיניהם!

והנה, אנו היינו מצפים, שביחס לתפקיד המורכב שנח עמד בו בהצלחה יתירה ובמסירות נעלה - לא יבוא בחשבון כלל משגה חד פעמי, כעין זה שאירע עם הארי אשר נח איחר את מזונו פעם אחת ויחידה, ובודאי לא היינו מצפים שתהיה **טענה** כלשהי כלפי נח על האיחור המקרי והחד-פעמי הלזה... הלא ככלות הכל, במשך שנים עשר החדשים בהם שהו נח ובניו עם החיות והבהמות בתיבה - לא נשנה מאורע מעין זה אפילו לא פעם אחת!